

Send til Vi ber leserne sende innlegg elektronisk til innlegg@smp.no eller pr. cd/diskett. Bare unntaksvi bruker vi innlegg som er innsendt på papir.

meninger

Lengde Maksimal lengde på kronikker under vignetten Synspunkt er 7000 tegn inkl. mellomrom. Vi trenger også bilde av forfatteren, og tar gjerne imot forslag til illustrasjon. Kronikker kan sendes til innlegg@smp.no

Klima for forskning

innsikt

HARALD YNDESTAD
er professor, dr.philos,
ved Høgskolen i Ålesund

Kraftig befolkningsvekst fører til økende mangel i verden på både energi, mat og biologisk mangfold.

NY FORSKNINGSMELDING. Det er kommet en ny forskningsmelding, St.meld. nr. 30 (2008-2009) «Klima for forskning». Meldingen setter opp ni mål for norsk forskning. Fire av målene er generelle mål som omfatter begrepet kvalitet, internasjonalisering, samarbeid, og forskningssystemet. Fem av målene er mer tematiske mål som omfatter globale utfordringer, velferdssamfunnet og verdiskaping.

Lang veg til forskning. Her oppe i nord har vi vært vant til å forberede oss til vinteren, men vegen fram til norsk forskning, har på mange måter vært lang. I 1960-årene var holdningen «Med naturvitenskap og ingeniører skal landet gjenoppbygges», og vi fikk de store instituttene. SINTEF ble stor i europeisk målestokk. FFI på Kjeller la grunnlaget for Norsk Data, SIMRAD og mange andre. SI på Blindern ble viktig for skipsindustrien på Aker i Oslo.

I 1970-årene kom de nye oljerikdommene. Jeg minnes at det da ble et stemningsstifte. Tonen ble: «Med penger fra oljen, skal landet bygges». Mange mener at dette var starten på en nedbygging av gode norske forskningsmiljøer.

Distriktpolitikk. I 1980-årene var en bekymret for den store fraflyttingen fra distriktene. Vi fikk en ny distriktpolitikk basert på prinsippet om selvberging. Budskapet ble da: «Med forskning i distriktene, skal distriktene bygges». Norge har et sektorprinsipp. Det vil si at hvert departement har ansvar for forskning innenfor sitt temaområde. Den nye linjen i distriktpolitikken kom spesielt fra Kommunaldepartementet og videre over til fylkeskommunene. Resultatet ble at fylkene opprettet forskningsstiftelser i tilknytning til høgskolene. Dette ble starten til de regionale forskningsstiftelsene.

Samarbeid med næringslivet. Så kom Thulin-utvalget med ideer fra USA og innspill til industridepartementet. I USA hadde en oppdaget at nyskaping og ny industri kom som en følge av synergieffekter mellom universiteter og nærliggende bedrifter. Dette ble starten på dagens regionale kompetansesentra eller ekspertisesenter.

Forskning i randsonen til høgskolene, krever at også høgskolene har en robust forskningskompetanse. Resultatet ble høgskolereformen som kom i 1990-årene.

Høgskolene kom inn i det nasjonale forskningssystemet, og fikk en lovpålagt forskningsplikt. Budskapet ble nå: «Skal næringslivet holde et internasjonalt nivå, må også høgskolene holde et internasjonalt nivå». Dette har vært perspektivet videre fram til i dag. Når Stjernø – utvalget kom med sin innstilling i 2004, var budskapet: «Skal høgskolene konkurrere med land vi sammenlikner oss med, må de også ha en tilsvarende forskningsinnsats.» Stjernø foreslo derfor en fusjon av høgskolene til landsdel universiteter.

ILLUSTRASJONS BILDE

Lista legges for lavt. Land vi kan sammenlikne oss med, har en samlet forskning tilsvarende 3 prosent av brutto nasjonalbudsjettet (BNP). Dette målet kom i meldingen «Vilje til forskning» fra 2004. Høgskolene og universitetene hadde nå håpet på en ny melding, med tittelen «Miljø for forskning». En melding som la grunnlaget for en langsiktig og forutsigbar oppbygging av norske forskningsmiljøer. Den nye meldingens tittel, «Klima for forskning», med dobbelt bunn, antyder en noe reservert vilje. Meldingen foreslår et mål på 1 prosent av BNP, for så å la 3 prosent være «et mål på sikt». Universiteter og høgskoler konstaterer nå at det fortsatt ikke er politisk vilje til ny vekst i norsk forskning, og ber Stortinget om hjelp.

Det norske paradoks. Forskningsmeldingen tar opp det den kaller «Et norsk paradoks». Norge skårer lavt på internasjonale indikatorer for forskning, teknologiutvikling og innovasjon. Til tross for dette, kan mange norske bedrifter vise til gode økonomiske resultater, også i internasjonal sammenheng. En forklaring kan være at norske bedrifter er lite byråkratiske. Mye tyder på at det i virkeligheten foregår forskning og innovasjon i norske bedrifter, som ikke blir dokumentert. Mange norske bedrifter har også vært flinke til å øke verdiskapingen ved å ta i bruk ny teknologi fra norske og utenlandske utstyrsleverandører.

Samtidig er det slik at ny teknologi blir billigere, mer standardisert og tilgjengelig samtidig over hele verden. Dette fører til at ny teknologi blir en nødvendighet, og ikke nødvendigvis et konkurransefor-

trinn. Rekkevidden av dette er at verdiskapingen vil flyttes over på metodesiden. Det betyr i praksis at verdiskapingen blir mer forskningsbasert. Når næringslivet blir presset på metodesiden, forplanter utfordringene seg videre til universiteter og høgskoler, med krav om en større forskningsinnsats.

Den globale utfordring. Det er verdt å merke seg at også denne forskningsmeldingen legger inn noen nye forskningsmål. Retningen er det den kaller grønn politikk, med sterkere fokus på de globale utfordringene enn det vi har sett tidligere. Det nye budskapet ser ut til å være: «Det er vel og bra at det går greit her hjemme, men alle indikatorer tyder på vi vil bli rammet av en rekke nye internasjonale kriser.» Det framgår av meldingen at verdens befolkning forventes å vokse med 2.6 milliarder, til 9 milliarder i 2050. Dette fører igjen til at verdens energiforbruk forventes å øke med 45 prosent mot i 2030. Samtidig forbrukes energirike begrensede oljereserver, som produserer 70 prosent av klimagasene. Denne oljen er ennå så billig, at det ikke lønner seg å lage alternativ energi.

Den voksende befolkningsmengde fører uvegerlig til matmangel. Bare i løpet av 2008 økte befolkningsmengden, uten tilstrekkelig matsikkerhet, fra 850 millioner til 1 milliard. Det biologiske mangfold reduseres, og naturens sårbarhet forver-

res. Veksten i verdens befolkning, er altså alle problemers mor.

Der er mye som tyder på denne globale utfordringen egentlig er en politisk utfordring. Veksten i verdens befolkning og utnyttelse av naturens ressurser kan bare reguleres med tvang.

Nye forskningsoppgaver. Det står lite i meldingen om hva en har tenkt å gjøre med de globale utfordringene, men kanskje burde dette være hovedtemaet i hele meldingen. Når alle indikatorer tyder på at der snart vil bli et globalt underskudd på energi, matvarer og biologisk mangfold, vil dette få lokale virkninger, også for oss.

De globale utfordringene kan bare løses med en sum av lokale tiltak. Etter det jeg kan forstå, må dette få store konsekvenser for en langtids regional og lokal samfunnsplanlegging. Det betyr i praksis at en i årene som kommer, i langt sterkere grad må se sammenhengen mellom energiforvaltning, naturforvaltning, lokal matproduksjon, kommunikasjon og byplanlegging. Her ligger store forskningsoppgaver og venter.

De globale utfordringene faller sammen med en internasjonal finanskrise. En krise som trolig vil få store industrielle strukturelle endringer. Tidspunktet bør da være riktig for å øke vår forskningsinnsats, for å løse noen av de globale utfordringene, og samtidig danne grunnlag for en ny type industrialisering.

«Når alle indikatorer tyder på at der snart vil bli et globalt underskudd på energi, matvarer og biologisk mangfold, vil dette få lokale virkninger, også for oss»